

81'25::004

811.111::811.163.41

<https://doi.org/10.18485/kij.2023.70.1.3>

СЛОБОДАН Б. НОВОКМЕТ*
Институт за српски језик САНУ
Београд

Оригинални научни рад
Примљен: 21. 3. 2023.
Прихваћен: 17. 4. 2023.

ПРЕВОДИ КОМПЈУТЕРСКИХ И ИНТЕРНЕТСКИХ ТЕРМИНА НА СРПСКИ ЈЕЗИК – АКТУЕЛНА ПИТАЊА И ПРОБЛЕМИ**

Предмет нашег рада јесте пресек тренутног стања у систему компјутерских и интернетских термина, односно испитивање који део компјутерске и интернетске терминологије се у српском језику данас преводи, који су методи превођења, односно стварања те терминологије, као и какви су ставови корисника ове терминологије по питању њеног прилагођавања српском језику у односу на варијанте на енглеском. Циљ рада је да у анализи тренутне ситуације дођемо до извесних закључака у вези са тим како тренутно изгледа компјутерска терминологија у српском језику и шта је могуће урадити у циљу приближавања ове терминологије говорницима српског језика који нису верзирани говорници енглеског.

Кључне речи: компјутерски термини, интернет, англицизми, превођење, српски језик, енглески језик.

1. Уводна разматрања

1.1. Препорука *Француске Академије* (L'Académie française)¹ на основу које је француска влада крајем маја 2022. године донела одлуку да њихови службеници, у јавној комуникацији, треба да користе искључиво одомаћене варијанте

* slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs

** Овај рад финансирано је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-47/2023-01 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

¹ Француска академија (франц. L'Académie française) институција је коју је још 1635. основао кардинал Ришеље, за време владавине Луја XIII. Њена основна функција била је да уједначи и усаврши француски језик, и ову функцију је задржала до данас. Члан XXIV статута Академије прецизира да је њена основна функција рад на успостављању правила француског језика, очувању његове чистоте и виталности, што је предуслов за развој науке и уметности.

„гејмерских” термина и жаргона,² инспирисала је и медијска гласила у Србији да изнова актуелизују не само питање статуса компјутерских и интернетских термина у српском језику него и да се запитају над (не)оправданошћу употребе речи страног порекла у српском језику. Тако су поједини телевизијски прилози и новински наслови који су пренели ову вест поставили стручној лингвистичкој јавности и оваква питања:

- Има чувара језика који се плаше употребе енглеских речи и израза, као вида колонизације. Да ли су у праву?
- У којим је случајевима усвајање енглеских речи и фраза нужно, када је непотребно, а највише нас занима – када и у којим случајевима може бити штетно или опасно по нашу културу?
- Да ли је Француска на правом путу или не? Какав им успех предвиђате будући да се најновија одлука односи на специфични свет, свет видео-игара где се гејмери широм света повезују управо уз помоћ енглеског језика?
- Колико је једноставно заменити стране речи за домаће и како би оне заправо звучале, посебно када је у питању једна овако специфична индустрија?
- Можете ли да замените енглеске речи које користите у игрицама српским терминима?
- Колики је проблем све већа употреба страних речи у српском језику, посебно англицизама који су повезани са одређеним индустријама?

1.2. Оно што медији нису сасвим прецизно пренели у овој вести односи се на то да овом одлуком француска влада није „забранила”, тј. ограничила употребу гејмерских и неких општих компјутерских термина (као што је нпр. *стример*) на енглеском језику општој популацији, већ се та одлука односила искључиво на владине службенике и званична владина гласила и документе (тзв. језик у јавној употреби који подразумева државну администрацију и сл.), а све са циљем да се олакша комуникација и обезбеди транспарентност значења тих термина за оне који нису професионални или верзирани корисници те терминологије.³ Тако су, на пример, предложени ’*joueur professionnel*’ уместо *прогејмер*, ’*joueur-animateur en direct*’ уместо *стример* или ’*jeu vidéo en nuage*’ уместо *клауд гејминг*.⁴

² Конкретне предлоге одговарајућих француских замена за термине и речи изворно усвојене преко енглеског језика можете погледати овде: <https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf?id=iGc45tbXV4OASht0j8QecbcoFJ3G2IRMCfNkaw3NyRI> (приступљено 26. 3. 2023).

³ Министарство културе саопштило је тада за Француску новинску агенцију (AFP) да би англицизми који се користе у тој сфери могли да буду „препрека у разумевању” за оне који не играју игре (<https://games.mxdwn.com/news/french-officials-ban-english-gaming-words/>) (приступљено 26. 3. 2023).

⁴ Јасно је да иза тога стоји и тежња да се очува одређена чистота француског језика, као некада кључног језика дипломатије и културе, и да се донекле смањи суверенитет енглеског, поготово у пољима технолошких иновација и компјутерске терминологије. Француска Академија је и раније имала изјаве на ову тему, својевремено тврдећи да ће чешћа употреба француских речи и израза, без

1.3. Одлука француске владе, и посебно одјек који је та одлука доживела у појединим српским медијима и њихово интересовање за то може ли се слична уредба/одлука применити и на нашу ситуацију, били су полазна тачка да у овом раду направимо један општи пресек тога како изгледа компјутерска и интернетска (па и „гејмерска“) терминологија (и жаргон) данас у српском језику, односно који њен део је преведен и какав је статус тих преведеница у активној употреби код корисника ове терминологије, као и да изведемо неке опште закључке о будућим корацима које је могуће направити у циљу приближавања ове терминологије говорницима српског језика који нису верзирани говорници енглеског. Испрва се у српском језику компјутерска терминологија формирала као део високоспецијализованог речника повезаног са индустријом информационих технологија, рачунарском технологијом и информатиком, који је махом био својствен и разумљив стручњацима из ове области. Међутим, њеним ширењем ван круга ускропрофесионалних људи у готово све главне животне токове, питање њеног прилагођавања и превођења постало је актуелније него раније. Отуда нам преглед ситуације у овој области може помоћи да одговоримо на питање да ли је у српском језику тренутно на снази само некритичко преузимање готових образаца из енглеског језика, или пак опстаје и нека врста очувања домаћих творбених и семантичких потенцијала.

2. Актуелно стање у српском језику

2.1. У последње две деценије питање домаће компјутерске терминологије, поготово њене фонетске, морфолошке и правописне адаптације у српском језику, широко је разматрано (в. Ињац 2002, Филиповић 2005, Новокмет 2012, Миланов/Стојановић 2012, Јањић 2022 и др.). У њеном активном стварању у српском језику најједноставнији и најчешћи поступак је позајмљивање, што представља легитиман начин за богаћење језика (Миланов/Стојановић 2012: 295), тако да није необично што се већина термина из ове области налази у облику адаптираних или делимично адаптираних англицизама,⁵ или чак изворно пренетих речи из енглеског језика (Новокмет 2022: 176). То постаје јасно поготово онда када схватимо да не постоје ни неисцрпни језички потенцијали, али ни институционалне компетенције да се за сваки нови појам, појаву или предмет пронађе одговарајући преводни еквивалент у српском језику како би се попуни-

обзира на контекст, без слепог праћења моде и трендова у језику, осигурати бољу видљивост француске културе у тренутку опште глобализације, покушавајући да успостави и употребу израза 'l'access sans fil à internet' уместо *vajfaj*.

⁵ Дакле, позајмљивање термина из енглеског језика најчешће је последица потребе за новим терминима који не постоје у српском језику. Заго те термине можемо уврстити у категорију оправданих англицизама, јер се њима попуњавају лексичке или појмовне празнине у српском језику (Миланов/Стојановић 2012: 296)

ле све лексичке празнине, поготово у сфери компјутерских наука где се иновације догађају скоро на дневном нивоу.⁶

2.2. Иако је број домаћих термина у области информатике „занемарљиво мали у односу на број термина енглеског порекла” (Миланов/Стојановић 2012: 301), не можемо рећи да он уопште не постоји и да одређени термини нису нашли своје равноправно место са позајмљеницама у српском компјутерском терминсистему. Могло би се рећи да постоји неколико начина како се компјутерски термини у српском језику стварају, тј. прилагођавају, а да није у питању директно позајмљивање из енглеског језика:

- а) суфиксалном творбом (нпр. браузер – *претраживач*, четрум – *причаоница* и др.);⁷
- б) семантичким калкирањем речи из општег лексичког фонда (као механизмом проширивања семантичке структуре већ постојећих речи), нпр. *иконица*, *кућиште*, *миш*,⁸ *вирус*, *домен* и др.
- в) директним семантичким позајмљивањем/превођењем, тј. дословним калкирањем, нпр. принтер – *штампач*, имејл – *електронска пошта / писмо*, компјутер – *рачунар*, енгл. motherboard – *матична плоча*, енгл. e-book – *е-књига / електронска књига*, хард-диск – *чврсти / тврди диск*, веб/нет – *мрежа*, даунлодовати – *скинути/преузети*, клауд технологија – *облак технологија*, едитовати – *изменити*, апдејтовати – *ажурирати* и др.

2.3. Иако су неки од термина (поготово *миш*, *тастатура*, *иконица*, *матична плоча* и сл.) нашли своје равноправно место међу позајмљеним терминима, из последње групе примера добијених калкирањем јасно нам је да чак и када је неки термин могуће директно превести, његов домаћи еквивалент често не доживљава пуну афирмацију, већ опстаје заједно са позајмљеницом што доводи до конкурентних, односно паралелних облика идентичног или блиског значења, типа *даунлодовати* – скидати/преузети, екран – *дисплеј*, *апдејтовати* – ажурирати, *хедер* – заглавље, *акаунт* – налог, *скриншот* – слика екрана, *сејвовати* – сачувати и сл. Из употребне праксе је постало јасно да неки од директних калкова временом нису наишли на одзив корисника, нпр. *ватрени зид* (енгл. firewall), *чврсти диск* (енгл. hard disk), *компакт-диск* (енгл. CD), *паметни телефон* (енгл. smartphone), *прилог / закачен документ* (енгл. attachment), или они код којих је

⁶ Ниједан језик нема довољно унутрашњих капацитета да генерише потпуно нове домаће речи, а да то не буде налик вештачкој терминологијацији (Божовић 2009: 127).

⁷ „Домашња творба и семантичко посудивање имају предност у језичним прџручницима и удзбеницима, али у разговорном језику нису превише популарна. Узрок томе вјеројатно је навика корисника који су готово свакодневно у контакту с енглеским терминима, па схвате или науче њихово значење прије него иорбе чују хрватске називе” (Хуњади 2019: 7).

⁸ „Тако се посредством метафоре као језичког механизма у семантичкој структури вишезначне речи, односно физичке сличности предмета са изгледом животиње миш, и значење добијено семантичким калкирањем адаптира у полисемантичку структуру лексеме миш, као и значења добијена лексичко-семантичким начином образовања” (Јовановић 2014: 334).

дат приближан синтагматски еквивалент, као што су *преносни рачунар / преносник* (енгл. laptop), *управљачки програм* (енгл. driver) (Новокмет 2022: 176).

2.4. Иако због тематски и временски омеђеног корпуса не можемо тврдити да су ови резултати сасвим репрезентативни, у *Електронском корпусу српског језика*⁹ налазимо нпр. 19 примера употребе синтагме *тврди диск*, 24 примера употребе синтагме *чврсти диск* и чак 57 примера употребе синтагме *хард диск*, што нам говори да је и поред постојања два паралалена преводна облика, преузети англицизам очигледно однео превагу у конкретној употреби.

2.5. У жаргону компјутерских игара такође има појмова и ситуација које се именују домаћим речима, нпр. *живот* (један од покушаја да се заврши игра), *ниво*, *прећи или обрнути игрицу*, *игра из првог лица*, *краљица* (непријатељ на крају нивоа), *игра за више играча*, жаргонизми *пуџачина* или *табачина* (игре у којима доминира пуцање из ватреног оружја или борба) и сл., али сами играчи лакше се одлучују за речи као што су *мултиплејер игра* (игра за више играча), *винови* (победо), *конзола*, *крековати*, *аутосејв*, *аватар*, *торент*, *читови* (кодови за „варање” у игрици), *баг*, *глич* (грешка, застој) и др. (в. Јоцић 2021). Такође, у рубрикама које се баве представљањем нових компјутерских игара издвајају се углавном англицизми као што су: *скил* (вештина), *квест* (игра ’потраге’), *фајт* (туча), *gaming соба*, *free-to-play fantasy игра*, *hard core играчи*; *cover-based пуџачина* (игра у којој играч који игра из првог лица може да нађе заклон) и др. (Миланов/Стојановић 2012: 298). Проблем је што нове речи, поготово оне из индустрије тзв. гејминга, долазе толиком брзином и што их говорници захваљујући умрежености и дигиталној повезаности лако усвајају и између себе брзо шире да језички стручњаци, поготово они који се баве терминологијом, институције и приручници не могу на време да препоруче одговарајуће замене.¹⁰ Тзв. гејмери, доживљавајући свој свет као интеракцију унутар једне специфичне групе људи повезане заједничким интересом, и језик прилагођавају тим потребама, па им је тако комуникација преко англицизама неретко лакша, бржа и ефикаснија.

3. Ставови корисника

3.1. Опречна су мишљења о томе да ли у поступку стандардизације стручне и научне терминологије треба ићи ка њеној интернационализацији или пак стварати сопствену терминологију. Р. Бугарски, на пример, сматра да научна терминологија „да би била уистину функционална за све потребе, треба да тежи спољној интеграцији, тј. да у великој мери буде интернационална” (Бугарски 2007: 87), док Пешикан каже: „Ако је будућност националних језика све већа интер-

⁹ Корпус савременог српског језика који се израђује на Математичком факултету у Београду (JeRTeh – Друштво за језичке технологије и ресурсе).

¹⁰ Такође, пожељно и правити разлику између онога што представљају стручни и научни називи за одређене појмове из ове области, и онога што су жаргонски и колоквијални називи с обзиром на то да и сам компјутерски језик, осим термина, укључује и жаргон који се углавном користи у усменом говору компјутерских стручњака.

национализација лексике, онда нема смисла сувише усрдно ратовати против будућности” (Пешикан 1970: 189). Од термилошке лексике генерално се очекује да буде транспарентна (да се већ на основу назива назире значење), интернационална (интернационално препознатљива), устаљена (општеприхваћена у датој дисциплини), доследно уклопљена у термилошки систем, да не остварује секундарна семантичка значења, да буде производ свесне интервенције настале у контролисаном термилошком процесу (Шипка 2006: 151; Гортан-Премк 2004: 116–121), или, укратко, да буде „економична, прецизна и једнозначна” (Бугарски 2007: 109). Ако узмемо у обзир ове факторе, начин на који данас изгледа термилошка лексика информационих наука умногоме зависи од самих активних корисника те терминологије који у тренутку општих глобалистичких тековина често раде и стварају у условима у којима је енглески језик својеврсна лингва франка, као општи, заједнички језик те струке.

3.2. Још 2009. године Д. Божовић (в. Божовић 2009) урадила је истраживање у коме је испитивала ставове говорника српског језика према локализованом (преведеном) рачунарском софтверу,¹¹ што нам може илустровати и евентуалне ставове типичних корисника ове технологије и према преведеним компјутерским и интернетским терминима. У истраживању у коме је учествовало две стотине студената Универзитета у Београду изнете су и неке предности српске верзије софтвера, а то су: 1) демократизација језика (српски језик кроз локализоване верзије софтвера добија на значају и остварује право на „пажњу”); 2) угодан осећај при коришћењу софтвера на матерњем језику (олакшан рад са текстом на матерњем језику); 3) чување језика;¹² 4) мотивисање и опслуживање компјутерских почетника и корисника који се не служе енглеским језиком. С друге стране, коментари корисника који заговарају употребу софтвера на енглеском језику, и који могу послужити као илустрација генералног односа према превођењу термина, истичу у томе неколико предности и разлога: 1) очување оригиналности података и решења и потпуност информација; 2) традицију и распрострањеност (наиме, корисници истичу да им је много теже да уложе напор у мењање личне навике да се служе оригиналном верзијом него да је и даље користе);¹³ 3) усавршавање енглеског језика (оригинални софтвер се види као прилика да се буде у контакту са енглеским језиком); 4) незадовољство понуђеним преводом (нестандардизовани преводи изазивају пометњу и повећавају напор корисника); 5) престиж енглеског језика (Божовић 2009: 125–131).

¹¹ Д. Божовић напомиње да су најчешће недоумице на форумима на којима се разматра ово питање оправданост превођења на српски језик, као и појединачне замерке на лексичка решења, избор писма за локализацију и сл. У раду се инсистира на томе да је неопходна сарадња између лингвиста и корисника ове технологије на налажењу најбољих решења, али и да постоје бројне предрасуде којима су говорници оптерећени (Божовић 2011: 125).

¹² „Српски језик би, заправо, био најзаштићенији од енглеског утицаја ако би се говорници ’договорили’ да га у сфери рачунарства не користе. На тај начин корисници рачунара не би били у искушењу да ’загађују’ старо стање у језику” (Божовић 2009: 128).

¹³ „Покушај да се било каквом интервенцијом уреди терминологија може бити назван скрнављењем већ уходаног информатичког језика” (Божовић 2009: 129).

3.3. На основу овако изнетог истраживања о ставовима корисника према локализованом софтверу, можемо да наслутимо и одакле иницијални отпор према преведеним компјутерским и интернетским терминима, јер се као предност коришћења енглеске верзије истиче, пре свега, навика, лакша прозирност страног термина, својеврстан престиж енглеског језика и др., али и чињеница да у оваквим пословима често изостаје неопходна координација између лингвистичких стручњака и професионалних корисника ове технологије.

4. Стање у другим словенским језицима

4.1. Кратак осврт на ситуацију у одређеним словенским језицима може нам дати приближне смернице како се опходити према све учесталијем усвајању нових термина из информационих технологија. На пример, стиче се утисак да у Хрватској већ годинама постоје активне стратегије и покушаји да се неки од ових термина на енглеском језику замене. Тако су за реч *стриминг* корисници платформе *Bolje je hrvatski*¹⁴ предложили превод *интернетски пренос*, а неки од предлога били су и *проток*, *струјити*, *проточник* и сл. Још неки од примера предлога замене компјутерских термина са ове платформе јесу: *привитак* за атачмент; *сигурносна копија* за бекап; *мрежни/интернетски дневник* за блог; *прегледник* за браузер; *облачно рачунарство* за клауд компјутинг; *играње* за гејминг; *преузети* за даунлоад; *заслон* за дисплеј; *стројна/рачунална опрема* за хардвер; *сучеље* за интерфејс; *повезница* за линк и др. Иако не можемо тврдити да примери оваквих директних преведеница опстају и у разговорној пракси, лако је уочити тенденцију тога да се јавно разматрају и предлажу могући еквиваленти.

Чини се да је прихваћен консензус да англицизме у тзв. рачуналноме називљу у хрватској средини треба, када је то могуће, заменити, поготово када су у питању приручници и уџбеници, било да је у питању творба нових речи, претварање речи општег лексичког фонда у термине или повезивањем речи у синтагматске везе (Михаљевић 2003: 12), што може довести и до тога да за један појам постоји у исто време неколико различитих назива, нпр. за хардвер – *очврсје*, *склоповје*, *стројевина*, *склоповска подршка*, *техничка опрема* и сл. (Хуњади 2019: 9). Ипак, чак и летимичан поглед на књиге као што су *Hrvatsko računalno nazivlje* (1993) или *Kako se na hrvatskom kaže WWW* (2003), обе ауторке М. Михаљевић, говоре нам да се у хрватској средини, макар у стручној литератури, активно радило на афирмисању преводних термина, као што су нпр. *прилог / додатак поруци* (уместо атачмент), *управљачки програм* (ум. драјвер), *хипервеза/натповезник* (ум. хиперлинк), *претворник* (ум. модем), *усмјеривач/усмјерник* (ум. рутер) и сл.¹⁵

¹⁴ Доступно на <https://bolje.hr/> (приступљено 25. 3. 2023).

¹⁵ „U računarskoj terminologiji u kojoj svakodnevno dolazi do stvaranja novih termina za nove tehnološke inovacije itd, u hrvatskom jeziku upotrebljavaju se privremeno riječi koje su izvorno engleske, па

4.2. У приручнику *Računalniško in digitalno opismenjevanje (RDO)* (2013) словеначког Министарства за образовање, науку и спорт такође можемо да видимо да се у словеначком језику активно радило на превођењу и афирмисању одређених компјутерских термина у сфери јавне употребе језика, као што су нпр. *osebni računalnik* (ПС, тј. пи-си), *strojna oprema* (хардвер), *programska oprema* (софтвер), *trdi disk* (хард диск), *tipkovnica* (енгл. keyboard), *uporabniško ime* (јузернејм / корисничко име), *geslo* (пасворд/лозинка), *namizje* (дисплеј/екран), *nadzorna plošča* (контрол панел), *brezžična povezava* (вајрлес интернет), *medmrežje* (интернет) и др.

4.3. Тренд интернационализације компјутерске терминологије није заобишао ни руски језик, те су компјутерски термини у руском највећи утицај добили од компјутерске терминологије на енглеском језику (в. Семак 2021: 67). Најпродуктивнији начин формирања руских компјутерских појмова, где се прави разлика између термина, професионализама и жаргона, јесте позајмљивање, међутим, и у руском, као и у српском, имамо примере:

а) калкирања, где изворне руске речи добијају значења страних речи као резултат дословног превођења, нпр. *загрузка* (енгл. loading; downloading), *вывод* (енгл. output), *игра* (енгл. keyboard); б) мешовитих, хибридних термина (где у синтагми у исто време опстају руска и страна реч), нпр. *временный файл* (енгл. temporary file); в) термина који настају услед проширења или сужавања значења постојећих речи, нпр. *вирус* (енгл. virus), *протокол* (енгл. protocol) и др. (Семак 2021: 66–67).

5. Неки општи проблеми превођења компјутерских термина

5.1. Ако бисмо, слично иницијативи на сајту *Bolje je hrvatski*, тражили директне преводе неких нових термина, онда би, на пример, нова реч као што је *лајвстрим* могла, методом директног калкирања, да буде *проток/пренос уживо*, а *стриминг* – *интернетски пренос*. Међутим, код корисника ове терминологије превагу обично односи брзина и ефикасност комуникације, због које се тешко усвајају синтагме (*интернетски пренос*) као замене за оно што се може исказати једном речју (*стриминг*) која лакше може да уђе у колокације као што су *стриминг сервис*, *стриминг платформа* и сл. (иако то доводи до другог проблема, а то је све већи број јединица које се у српском језику понашају и као именице и као непроменљиви придеви). Из истог разлога корисници нису, на пример,

se zatim stvaraju novi hrvatski termini, neki opstaju i usvajaju se u hrvatskom jeziku, a neki opstaju tek kratko i nestaju iz leksičkog fundusa, dok se opet s druge strane potiče stalno kreativno nadograđivanje hrvatskog vokabulara, pa tako stalno nastaju nove riječi, što je u najvećoj mjeri tendencija u računarској terminologiji koja predstavlja vrlo plodno tlo za uvođenje novih hrvatskih riječi (emoticon = emotikon, tj. novostvorena riječ 'osjećajnik' koja još uvijek čeka prihvatanje u širokim krugovima)" (Мишанчук/Вучковић 2011: 67).

прихватили ни синтагму *преносни рачунар/компјутер* за *лаптоп*, јер лаптоп, осим што је краћа и једноставнија за коришћење, лакше улази у колокације типа *лаптоп сервис*, *лаптоп акција* и сл.¹⁶ Од једночланих назива је такође лакше и једноставније правити нове изведенице, нпр. од *софтвер* се може извести *софтверски*, *софтвераши*, од *бинџи* – *бинџер*, *бинџерка*, *бинџерски*, *бинџовање* и сл. док у том контексту вишечлани називи као што су *програмска подршка* или *маратонско гледање* бивају неефикасни. Такође, иако *гејмер* може да буде играч, а *гејминг* – играње или компјутерско играње, проблем је што су све речи, које у тим примерима могу да послуже као замене, у српском језику у основном значењу примарно везане за друге појмове. Тако је *играч* онај који учествује у било каквој игри (не само компјутерској). Лексему *облак* (што се намеће као сасвим логичан превод за клауд технологију) мало ко ће, без одговарајућег контекста, повезати са интернетским серверима, док, са друге стране, *гејмер* или *клауд технологија* неће изазвати непотребну недоумицу. Отуда и неки учестали предлози, као нпр. да англицизам *ридер* (енгл. reader) треба заменити речју *читач* (електронски књига) били неуспешни јер се реч *читач* (пored значења 'особе која чита неки текст') везала и за значење направе којом се може приступити информацијама које су сачуване на одређеном електронском медију, нпр. ДВД читач, или читач картица.

5.2. Иако називи на енглеском, као што видимо, понекад бивају лакши за употребу и корисницима ове технологије транспарентнији, свакако је препоручљиво, тамо где је то могуће, било кроз уџбенике, приручнике или јавна гласила, портале и апликације, понудити одговарајућа преводна решења, поготово онда када у језику већ имамо сасвим одговарајуће речи или синтагме за одређене појмове. Нема никаквог разлога користити англицизме *јузернејм* поред превода *корисничко име*, *пасворд* поред *лозинка* или *шифра*, *е-банкинг/е-бенкинг* поред *електронско банкарство* или *е-банкарство*, *ебук* поред *е-књига* и сл. Такође, иако их активни корисници ове терминологије или нису сасвим прихватили или користе напредно неколико варијаната (одомаћену и страног порекла), има термина чији се директни преводи могу уврстити у сфере јавне употребе језика (као што су уговори, различити документи и сл.), поготово због оних корисника који нису верзиранци корисници те терминологије и којима би преведени термин свакако олакшао сналажење у том свету. Такви су примери *прилог / закачен документ* за *атачмент*, *екран осетљив на додир* за *тачскрин*, *паметни телефон* за *смартфон*, *управљачки програм* за *драјвер*, *ажурирати* за *апдејтовати*, *преузимати* за *даунлоудовати*, *сачувати* за *сејвовати*, *изменити* за *едитовати*, *претраживач* за *браузер* и сл.

¹⁶ Коришћење искључиво позајмљених термина у овом контексту може довести до других типова проблема, као што су они који се тичу одговарајуће транскрипције тих речи или њихове правописне адаптације. Тако имамо случајеве паралелног коришћења у пракси неколико различитих варијаната, као што су *лаптоп/лептоп*, *хаштег/хештег*, *вајерлес/вајрлес*, *геџет/гаџет*, *чет/чат*, *курсор/курзор*, *браузер/броузер* и др.

6. Закључак

6.1. Иако један део компјутерске и интернетске терминологије у српском језику опстаје у одомаћеним варијантама (посредством суфиксалне творбе, семантичког или директног калкирања), ипак већи њен део и даље активно у српском језику егзистира у виду више или мање адаптираних англицизама. Коришћење терминологије на енглеском језику код корисника олакшава чињеница да је она за њих тако прозирнија, комуникацију у том свету чини бржом и проходнијом, а одговара и чињеници да се енглески језик доживљава као лингва франка те струке. Међутим, оваквом праксом информациона технологија може остати мистификована онима који треба да буду њен део иако не поседују професионалне компетенције за активно бављење свим њеним аспектима. Отуда се одређене замене за стране речи ове струке могу наћи у творбеним или већ постојећим лексичким потенцијалима српског језика (што доказују већ сасвим устаљени термини као што су *претраживач*, *иконица*, *миш*, *тастатура*, *матична плоча* и др.), и њих треба и даље стварати и предлагати у садејству активних корисника те терминологије и језичких стручњака, поштујући граматичка и творбена правила српског језика. Нажалост, стиче се утисак да су ти процеси најчешће, ако до њих и дође, спори, сведени на појединачне, селективне препоруке, без јасне стратегије или примене, тако да на крају сама употреба у пракси диктира опстанак неког термина.

6.2. Ако се вратимо на једно од новинарских питања с почетка рада о томе колико је Француска на правом путу да „сачува” француски језик одлуком о забрани коришћења „гејмерских” термина и жаргона на енглеском језику, одговор је вероватно да је разговорни језик нешто што се тешко може уређивати декретима и законима, већ је утицај остварен тамо где држава једино може да делује – на језик у јавној употреби. Иако то изгледа као вештачко мешање у природне језичке токове, ипак показује постојање језичке политике и визије у ком смеру језик треба да се развија и каква је његова друштвена и јавна улога. Не можемо предвидети да ли ће се француске замене одређених термина усталили јер су термини на енглеском често значењски прозирнији, али ова одлука јесте сигнал државе свим говорницима како је битно развити одређену критичку свест према искључивој употреби англицизама и како би требало размишљати о одговарајућим домаћим заменама тамо где за њих има простора и потенцијала.

ЛИТЕРАТУРА

Божовић 2009: Д. Божовић: Језички идентитет софтвера у Србији – ставови говорника, *Синтезис* 1/1, 123–134.

Бугарски 2007: Р. Бугарски, *Lingvistika u primeni*, Београд: Ћигоја штампа.

Гортан-Премк 2004: Д. Гортан-Премк, *Полисемја и организација лексичког система у српском језику*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Ињац 2002: Г. Ињац, Енглески језик у *com medi@* – прилог проучавању српске компјутерске терминологије, *Прилози проучавању језика* 33, Нови Сад: Катедра за јужнословенске језике, 78–122.

Јањић 2022: М. Јањић, Ортографски статус компјутерских неологизама, В. Брборић, И. Бјелаковић (прир.), *Нови прилози српском правопису* 2, Нови Сад: Матица српска; Београд: Одбор за стандардизацију српског језика, 203–222.

Јовановић 2014: В. Јовановић, Семантички калкови у структури вишезначних речи, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 42/1, Београд: Филолошки факултет, 330–342.

Јоцић 2021: М. Јоцић, Српски и српско-енглески појмови из културе, поезике, теорије и индустрије видео-игара, *Новоречје*, бр. 4, Београд, 50–74.

Миланов/Стојановић 2012: Н. Миланов, М. Стојановић, О англицизмима из сфере информатике и могућностима њихове адаптације, Милош Ковачевић (ур.), *Наука и идентитет* 6/1, Пале: Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет Пале, 293–305.

Михаљевић 1993: М. Mihaljević, *Hrvatsko računalno nazivlje*, Zagreb: Hrvatske sveučilišna naklada.

Михаљевић 2003: М. Mihaljević, *Kako se na hrvatskome kaže WWW*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Мишанчук/Вучковић 2011: М. Mišančuk, М. Vučković, Terminologija računarstva u hrvatskom jeziku, *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, Vol. 2, No. 2, 61–68.

Новокмет 2012: С. Новокмет, Однос правописних приручника према терминима из информационе технологије, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 41/1, Београд: Филолошки факултет, 445–455.

Новокмет 2022: С. Новокмет, Ка Правописном речнику компјутерских термина и појмова у вези са интернетом у српском језику – теоријски и практични аспект, В. Брборић, И. Бјелаковић (прир.), *Нови прилози српском правопису* 2, Нови Сад: Матица српска; Београд: Одбор за стандардизацију српског језика, 175–189.

Пешикан 1970: М. Пешикан, *Наш књижевни језик на сто година послје Вука*, Београд: Друштво за српскохрватски језик и књижевност Србије.

Семак 2021: Семак Е.А, Способы образования компьютерной лексики в русском языке, *57-я Научная Конференция Аспирантов, Магистрантов и Студентов БГУИР*, Минск, 66–68.

Филиповић 2005: С. Филиповић, *Изговор и писање рачунарских англицизама у српском језику*, Београд: Задужбина Андрејевић.

Хуњади 2019: V. Hunjadi, *Tipologija prilagodbe posuđenica iz računalne znanosti u hrvatski jezik* (diplomski rad), Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

Шипка 2006: D. Šipka, *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad: Matica srpska.

Извори

Računalniško in digitalno opismenjevanje (RDO), priročnik za tečaj, Oblikovanje in tisk: B2 d.o.o., 03.01.2013.

Онлајн извори

<https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf?id=iGc45tbXV4OASht0j8Qecbc0FJ3G2IRMCFNkaw3NyRI>

<https://games.mxdwn.com/news/french-officials-ban-english-gaming-words/>

<https://bolje.hr/>

Slobodan B. Novokmet

TRANSLATIONS OF COMPUTER AND INTERNET TERMS IN SERBIAN
LANGUAGE – CURRENT ISSUES AND PROBLEMS

Summary

The subject of our paper is an overview of the current situation in the system of computer and Internet terms, that is, an examination of what part of computer and Internet terminology is translated into the Serbian language today and what are the methods of that translation, as well as what are the attitudes of the users of this terminology regarding its adaptations to the Serbian language in relation to the variants in English. The paper aims to analyze the current situation and come to certain conclusions regarding what computer terminology in the Serbian language currently looks like and what linguistic experts can do to bring this terminology closer to speakers of the Serbian language who are not fluent speakers of English language.

Key words: computer terms, Internet, anglicisms, translation, Serbian language, English language.